

консультаційної, культурної діяльності, адже саме університети розробляють сценарії та прогнози розвитку для держав, регіонів, галузей, аналізують ймовірні майбутні виклики та можливі відповіді.

Список використаних джерел

1. UIS.STAT [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.uis.unesco.org>.
2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naqa.gov.ua/istoriia-agentstva/>.
3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – К.: ТОВ “ЦС”, 2015. – 32 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf.
4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Institute for Academic Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ed.ac.uk/institute-academic-development/learning-teaching/cpd/cpd>.

Кулага І. В.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

Козловська Л. С.

к.філол.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

Ткаченко О. В.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ДОВІРА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Ключові слова: довіра, інституціональна довіра, міжособистісна довіра, мова, міжкультурна комунікація, недовіра, національна безпека.

Keywords: trust, institutional trust, interpersonal trust, language, intercultural communication, distrust, national security.

Довіра становить основу збереження та формування нового світового економічного порядку. Недооцінка цього цивілізаційно-культурного фактору призводить до різнопланових кризових явищ. Так, кризи XX та XXI ст. продемонстрували, що проблеми в економіці, зокрема на фінансовому ринку, відбуваються внаслідок втрати довіри до фінансово-кредитних установ, а отже, зниження (або повної втрати) дієвості більшості фінансових інститутів. Світова економічна криза 2008-2009 рр., довела, що загострення соціально-економічних суперечностей спричиняє загрозу економічній безпеці будь-якої країни. Так, наприклад, в Україні вона призвела до виникнення широкого кола ошуканих вкладників та постраждалих від недобросовісних забудовників житла, що так само, як і високий рівень корупції в державній системі, не сприяли формуванню довіри як фактору національної безпеки. Крім того, інституційними передумовами загострення проблеми довіри в економіці України є: нерозвиненість пенсійної і страхової системи, відсутність сучасної системи надання соціальних послуг, що провокує виникнення проблем у житлово-комунальному секторі, у сфері охорони здоров'я, освіти, веде до нарощування бюджетних витрат і збереження високої інфляції тощо. Розв'язанню цих проблем заважає недовіра населення до перетворень у соціальній сфері. Отже, у цих умовах дослідження проблематики дефіциту довіри є особливо актуальним.

Саме довіра є індикатором соціального здоров'я суспільства, гармонійності інтересів його членів, рівня демократичності та відкритості, визнання всіма учасниками взаємовідносин різного характеру певних усталених стандартів поведінки. «Довіра – це очікування, що виникає у членів суспільства, того, що інші його члени будуть поводитися більш чи менш передбачувано, чесно і з розумінням до потреб оточення, відповідно до деяких загальних норм» [4].

Провідними науковцями сформульовано цілий ряд функціональних визначень довіри. Так, А. Селігмен, Н. Луман, Р. Майер розглядають довіру переважно в інституціональному контексті, пов'язуючи з упевненістю та надійністю функціонування соціальних систем. Дж. Коулмен визначає довіру як ставку на майбутні дії інших, зважаючи на обов'язкову наявність ризику у відносинах довіри. Ф. Фукуяма характеризує довіру в етичному контексті, пов'язуючи з очікуванням дієвості моральних норм та наявністю в учасників взаємодії таких якостей як: порядність, чесність, правдивість, доброзичливість. Л. Закер, Р. Емерсон, К. Кук розглядають довіру в контексті аналізу взаємних обсягів трансакцій, з урахуванням узятих обов'язків та взаємних очікувань [1].

Отже, довіру можна розглядати як очікування поведінки, яка відповідатиме нормам, правилам та обмеженням, що регламентовані формальними та неформальними інститутами (з точки зору теорії інститутів); буде неопортуністична, тобто непідступна (з точки зору теорії

трансакційних витрат); буде обумовлена тими обмеженнями, що відповідають умовам формальних або неформальних контрактів (з точки зору теорії контрактів) [8]. Соціально-економічна сутність довіри полягає в її здатності забезпечувати економічним агентам можливість діяти досить ефективно в умовах невизначеності та ризику. Довіру в економіці, таким чином, можна визначити як очікування того, що економічні агенти будуть діяти відповідно до інституційних норм, що дозволить кваліфікувати їх дії як сумлінні, а соціально-економічні інститути будуть функціонувати досить ефективно, щоб гарантувати нормальний рівень доходу всім учасникам системи господарських відносин.

У сучасному розумінні системи безпеки довіру розглядають як фактор геокультурного розвитку, зокрема як особливий стан світосприйняття людини, конструктивної комунікації між людьми, акторами й інститутами, людиною і владою для досягнення згоди та компромісів у глобальному світі [3]. Національна мова – один із базових елементів у системі соціально-економічних, етнокультурних, політичних цінностей розвинутого суспільства, який теж може бути, з одного боку, чинником підтримання довіри між суб'єктами такої комунікації, з іншого – оформлювати її негативні тренди одиницями всіх рівнів. Різке загострення ціннісних конфліктів породжує явище «мови ворожнечі» на противагу вимогам політкоректності мовного простору [3].

Результати останніх світових досліджень засвідчують, що сучасне людство живе в епоху глобальної недовіри. Для підтвердження цього висновку варто простежити показник довіри за двома загальновизнаними аспектами: рівень міжособистісної довіри та інституціональної. Міжособистісна довіра на глобальному рівні може розглядатися як довіра людей однієї нації (мешканців однієї країни) до представників іншої (мешканців іншої країни), довіра до світових політичних лідерів. Очевидно, що й мова як засіб такої міжкультурної комунікації є вагомим інструментом або налагодження адекватного толерантного спілкування між представниками різних сучасних соціокультурних комунікативних систем, або розпалювання/підтримки етносоціальних конфліктів як у їхніх межах, так і поза ними.

За результатами щорічного соціологічного опитування The Gallup Organization абсолютно новою тенденцією, що свідчить про різке зниження стабільності у світі, є зниження популярності всіх світових лідерів. В умовах глобалізації особливого значення набуває інституціональна довіра. Головними інститутами, що підтримують довіру до світової системи господарства, є міжнародні організації (ООН, МВФ, СОТ та ін.), регіональні міждержавні організації, найкрупніші інвестиційні банки та фонди, долар як резервна валюта. Як підтверджують дослідження, рівень довіри світової спільноти до політичних та економічних структур різко впав. Відповідно до [6] 20 з 28 проаналізованих національних ринків перебувають у «зоні недовіри».

Рівень довіри до США, де функціонують найкрупніші ТНК, банки, фонди, досяг історичного мінімуму – 30%, що навіть нижче періоду світової кризи 2008 р., коли він становив 34%. Основними причинами такої ситуації, з-поміж інших, називають кризу з біженцями, випадки масового витоку інформації, корупційні скандали [6]. Дійсно, у сучасних соціально-економічних умовах ступінь корумпованості державних інституцій є суттєвим фактором, який впливає на довіру до них. Корупція не тільки зменшує кількість виробничих ресурсів, що використовуються в інтересах національного розвитку, оскільки державна політика меншою мірою відповідає інтересам більшості населення, але й підриває повагу громадян до закону, сприяє зростанню злочинності, а також поширенню серед населення настроїв політичної апатії й цинізму. Тому не дивно, що країни, які найбільшою мірою страждають від корупції в державному апараті, як правило, відрізняються й відносно низькими темпами економічного зростання. Ряд дослідників підтвердили наявність кількісних зв'язків між довірою та економічними показниками. Так, наприклад, виявлено позитивний вплив довіри на економічне зростання, на навчання та верховенство закону [5]; доведено вплив рівня довіри до влади на показник корумпованості членів суспільства [7].

Отже, довіра має бути основою паритетних, партнерських відносин між суспільством в цілому та його інститутами, з одного боку, і конкретними громадянами й організаціями – з іншого. Це також безпосередньо стосується економічного аспекту життя суспільства, оскільки недостатність довіри унеможливорює повноцінні господарські відносини. Низький рівень довіри перешкоджає економічному зростанню, стримує інвестиційну активність, викликає інші негативні наслідки та становить загрозу національній безпеці.

Список використаних джерел

1. Алиева Э.И. Доверие – конституирующий элемент социального капитала //Эффективная экономика, No. 8, 2014.
2. Єрмоленко С.Я. Мова і українознавчий світогляд: Монографія / С. Єрмоленко. – К., 2007.
3. Кузнецов В.Н. Социология безопасности. – М. : КДУ, 2009. – С. 49.
4. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: Пер. с англ. / Ф. Фукуяма. — М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004.
5. Bjørnskov C. Economic Growth in: G.L.H. Svendsen & G.T. Svendsen (eds.), Handbook of Social Capital.
6. Edelman Trust Barometer (2017). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.edelman.com/research/2017-edelman-trust-barometer>

7. La Porta R., Lopez-De-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. W. (1997). Trust in Large Organizations // American Economic Review. – 1997. – P. 333–338.

8. Tkachenko O., Kulaga I. Social capital and trust in global economic system – Scientific Journal of Polonia University (PNAP).–33 (2019) № 2.

Куліш Г. П.

к.е.н., професор

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОМПАНІЇ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ КРАЇНИ

Ключові слова: глобалізація, транснаціональні корпорації, інвестиційна привабливість.

Keywords: globalization, multinational corporations, investment attractiveness.

Одним зі складників економічної політики країни є залучення інвестицій, тому транснаціональні компанії (ТНК) є невід'ємним компонентом зовнішньоекономічної діяльності будь-якої країни. У сучасних умовах фінансово-економічної кризи і глобалізації економіки фінансовий стан значної кількості компаній погіршується через економічну нестабільність, тому це питання набуває особливої актуальності.

Протягом останніх п'яти років кількість збиткових підприємств в Україні зростає. Крім того, банкрутства зазнали підприємства різних галузей економіки: енергетики, суднобудівництва, телекомунікацій та нафтодобувної сфери [1]. Найбільшими суб'єктами господарювання в Україні, що у 2016-2018 роках зазнали банкрутства, є Чорноморський суднобудівний завод (суднобудівництво), страхова компанія «Домінанта» (страхування), «ВТБ Банк» (банківська сфера) та компанія «Галичина» (харчова промисловість). 6 грудня 2018 року було відкрито справу про банкрутство Запорізького автомобілебудівного заводу (ЗАЗ).

Якщо розглянути галузеву специфіку світових корпоративних банкрутств, то варто відмітити такі галузі: виробництво, електроніка, транспорт, банки та фінанси, телекомунікації, роздрібна торгівля, нафта і газ, медицина та охорона здоров'я.

До основних причин неплатоспроможності українських підприємств можна зарахувати інфляційні процеси, нестабільність на фінансовому та